

KAPSAYICI EĞİTİM AÇISINDAN İLKOKUL BİRİNCİ SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ GÖRSELLERİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF IMAGES IN PRIMARY SCHOOL FIRST GRADE TEXTBOOKS IN TERMS OF INCLUSIVE EDUCATION

Ahmet AKKAYA

Millî Eğitim Bakanlığı/Kozaklı Mehmet Akif Ersoy İlkokulu

akkayahmet87@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5137-0541

ÖZET

Geliş/Received:

22.10.2024

Kabul/Accepted:

22.12.2024

Yayın/Published:

27.12.2024

Anahtar Kelimeler

Kapsayıcı Eğitim

Maarif Modeli

İlkokul Ders

Kitapları

Keywords

Inclusive Education

Maarif Model

Primary School

Textbooks

Bu çalışma ilkököl 1. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitime uygunluğunu incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma doküman inceleme yönteminin kullanıldığı nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve yürütülmüştür. Araştırma kapsamında doküman olarak ilkököl 1. sınıfta okutulan İlk Okuma ve Yazma 1. ve 2. kitap, Türkçe 1. ve 2. Kitap, Matematik 1. ve 2. Kitap, Hayat Bilgisi 1. ve 2. Kitap ile Müzik ders kitabı temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Ders kitaplarından elde edilen verilerin analizi nitel analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Güvenirlilik bağlamında inandırıcılığın sağlanması amacıyla uzman incelemesi yöntemi kullanılmış ve kitaplarda yer alan görsellerin belirlenen temalara uygunluğuna ilişkin elde edilen bulgulara yönelik alan uzmanlarının görüşüne başvurulmuştur. Aktarılabirlik için bu çalışma kapsamında ayrıntılı betimleme yöntemi tercih edilmiş bu amaçla görsellere ilişkin doğrudan alıntılara çalışmada yer verilmiştir. Tutarlığın sağlanması amacıyla araştırmacı üçgenlemesi yapılmış ve kodlayıcılar arası görüş birliği katsayısı hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda ilkököl 1. sınıf ders kitaplarının kapsayıcılığı yansıtmada yetersiz kaldığı, farklı dezavantajlı grupların kitaplarda tam olarak temsil edilmediği, sınırlı olarak temsil edilen grupların dağılımlarının ise dengesiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, kapsayıcı eğitim anlayışını güçlendirmek için ders kitaplarının görsellerine yönelik daha dikkatli bir tasarım süreci gerektiğini göstermektedir.

ABSTRACT

This study was conducted to examine the suitability of visuals in primary school 1st grade textbooks for inclusive education. The study was designed and conducted as a qualitative research using the document review method. Within the scope of the research, the First Reading and Writing 1st and 2nd books, Turkish 1st and 2nd books, Mathematics 1st and 2nd books, Life Sciences 1st and 2nd books and Music textbook taught in primary school 1st grade were used as the main data sources. The analysis of the data obtained from the textbooks was carried out using the descriptive analysis method, which is one of the qualitative analysis methods. In order to ensure credibility in the context of reliability, the expert review method was used and field experts were consulted regarding the findings obtained regarding the suitability of the visuals in the books to the determined themes. For transferability, the detailed description method was preferred within the scope of this study and for this purpose, direct quotes regarding the visuals were included in the study. In order to ensure consistency, researcher triangulation was performed and the consensus coefficient between the coders was calculated. As a result of the research, it was concluded that the primary school first grade textbooks were inadequate in reflecting inclusiveness, that different disadvantaged groups were not fully represented in the books, and that the distribution of the groups that were limitedly represented was unbalanced. These results show that a more careful design process is required for the visuals of the textbooks in order to strengthen the understanding of inclusive education.

DOI: <https://doi.org/10.69643/kaped.1571764>

Atf/Cite as: Akkaya, A. (2024). Kapsayıcı eğitim açısından ilkököl birinci sınıf ders kitaplarındaki görsellerin incelenmesi. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 5(2), 355-373.

Giriş

İnsanın doğumundan ölümüne kadar olan süreçte önemli bir yeri ve önemi olan eğitim hem bir hak hem de bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin bir ihtiyaç haline gelmesinde dünyada hızla değişen şartlar ve paradigmaların, insanın kendisini geliştirme ve gerçekleştirme arzusunun, insanın yaşadığı topluma adapte olup sağlıklı bir hayat sürme isteği ve gerekliliği gibi nedenlerin etkili olduğu söylenebilir. Maslow (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinin en üst basamağında kendini gerçekleştirme ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Nitekim Varış, vd. (1991) eğitimin temel amaçlarından birinin de kişinin kendini gerçekleştirmesine imkân hazırlamak olduğunu ifade etmektedir. Kendini gerçekleştirme kişinin yapabileceklerinin en iyisini yapması ve kendini tatmin edebilmesine yönelik bir ihtiyaçtır (Maslow, 1969). Bu bakımdan kişinin kendini gerçekleştirmesinde eğitimin önemli ve gerekli bir süreç olduğu düşünülebilir.

Eğitimin temel bir insan hakkı olduğu ilk olarak 1948 yılında Birleşmiş Milletler örgütü tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile resmîlik kazanmıştır. Bununla birlikte yine Birleşmiş Milletler örgütünün 1989 tarihinde kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de eğitim hakkı tekrar vurgulanmış ve taraf ülkeleri bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır (Karaman Kepenekci & Taşkın, 2017). 1739 sayılı Milli Eğitim Kanununda yer verilen Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri bölümünde eğitimin bir hak olduğu doğrudan belirtilmiştir. Bununla birlikte yine aynı bölümde yer alan genellik ve eşitlik, fırsat ve imkân eşitliği, süreklilik, karma eğitim gibi diğer ilkelerle de eğitim hakkı dolaylı olarak vurgulanmıştır (Millî Eğitim Temel Kanunu [METK], 1973). Görüldüğü üzere eğitimin bir hak olduğu hem ulusal hem de uluslararası mevzuatlar ile garanti altına alınmıştır.

Eğitim, bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde temel bir araçtır. Bununla birlikte, dezavantajlı grupların eğitim süreçlerine dâhil edilmesi kapsayıcı eğitim anlayışının temelini oluşturur. Son yıllarda küresel çapta yaşanan sosyo-ekonomik değişiklikler, küresel salgınlar, doğal afetler ve savaşların doğrudan ve dolaylı etkileri ile birlikte özellikle komşu ülkelerden yoğun bir göç dalgasının yaşanmasının ve belirgin bir şekilde gözlemlenen toplumsal değişmelerin Türkiye’de kapsayıcı eğitim kavramını daha önemli hale getirdiği söylenebilir. Kapsayıcı eğitim, farklı nedenlerle dezavantajlı gruplarda yer alan öğrencilerin adil bir biçimde sistematik ve formal olarak belirli ilkeler ve amaçlar çerçevesinde fırsat ve imkan eşitliği göz önünde bulundurularak mevcut eğitim sistemine entegrasyon süreci olarak ifade edilebilir. Engellilik, kronik hastalık, özel eğitim ihtiyacı, dil, din, ırk farklılığı, anne ve/veya babası olmama, parçalanmış ailede yaşama, sosyo-ekonomik düzey düşüklüğü, mültecilik, evlat edinilme, cinsiyet farklılıkları, çocuk işçilik gibi durumlar kapsayıcı eğitim bağlamında dezavantajlı gruplarda yer alan öğrenci özellikleri olarak görülebilir. UNESCO (2009) kapsayıcı eğitimi, eğitim sistemlerinin tüm öğrencilere ulaşma kapasitelerini güçlendirme süreci ve herkes için eğitimi başarmanın temel stratejisi olarak tanımlamaktadır. Stubbs (2008) ise kapsayıcı eğitimi herkesin en temel haklarından biri olan eğitime herhangi bir dışlanmaya maruz kalmadan ulaşabilmesi olarak tanımlamaktadır.

Kapsayıcı eğitim tüm öğrencilerin farklılıkları her ne olursa olsun kendi yaşlarıyla birlikte tam katılımlı ve kaliteli bir eğitim alma ihtiyacına odaklanmalıdır (Ainscow, 2015). Schaeffer (2008) kapsayıcı eğitimde hak temelli bir yaklaşım benimsendiğini ifade etmekle birlikte bu yaklaşımda üç temel boyutu: eğitimin ayırım yapılmadan herkese verilmesi, insan haklarına saygı ile demokratik değerlerin ön planda tutulması, öğrenen haklarına saygı göstererek bu saygının materyallere, müfredata, çevreye ve yöntemlere yansıtılması olarak ifade etmektedir. Öğrencilerin sahip olduğu farklar nedeniyle kapsayıcı eğitimde öğrencilerin kayıtlı oldukları okullara adapte olmasından ziyade tüm eğitim bileşenlerinin (müfredat, yönetim, okul, aile, materyaller vs.) öğrenci ihtiyacına cevap verebilecek yeterlilik ve nitelikte olması hedeflenmektedir (Guijarro, 2008). Kapsayıcı eğitim hem farklı gereksinim ve öğrenme stilleri olan çocukları hem de farklı kültürden gelen bireyleri bir araya getirme amacına yönelik, dezavantajlı gruptaki çocukların akranlarıyla aynı eğitim fırsatlarından yararlanma hakkına yönelik ortaya çıkmış bir yaklaşımdır (Taneri, 2022).

Öğrencilerin kendilerini okula ait hissetmeleri kapsayıcı eğitimin amaçlarından biri olduğundan (Shawney, 2015), kapsayıcı eğitim ile tüm dezavantajlı gruplarda yer alan öğrencilerin bu aidiyet duygusunu hissetmesi amaçlanmakta ve kişilerin bu aidiyet duygusunu yaşadığı ve kabul gördüğü ortamlarda akademik başarılarının yükselme eğiliminde olduğu bilinmektedir (Lee, 2014; Stayhorn, 2018). Bu bakımdan, eğitimin önemli bileşenlerinden biri olan ders kitaplarında ve öğretim programlarında dezavantajlı grupta yer alan bir öğrencinin kapsayıcılığın izleri görmesinin onlarda aidiyet duygusunu geliştireceği, diğer öğrenciler için ise bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Ders kitaplarının önemli işlevlerinden birisi de toplumsal hayata rehberlik etmesidir

(Kılıç, 2008). Öğretim programlarındaki içerikleri yansıtması nedeniyle ders kitapları birçok öğretmen için öğretim programlarının somutlaşmış halidir (Hussain, 2012).

Ders kitapları hem öğretmen hem öğrenci açısından gerek okul içinde gerekse okul dışında onlara yardımcı olan bir materyal olup (Mithanks & Grmek, 2020) ayrıca ders kitapları içeriğinde barındırdığı metinler, görseller ve etkinliklerle öğretmene kılavuzluk etmektedir (Haulle & Kabelege, 2021). Polat ve Akcan (2017) farklılıkları destekleyen ve tüm öğrencilerin kültürel özelliklerini yansıtan materyal kullanımının, öğrencilerde gelişme ihtimali olan varsayım ve önyargıların engellenebilmesinde önemli olduğunu ifade etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programlarının genelinde büyük bir değişiklik yaparak 2024 Mayıs'ında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) öğretim programlarını onaylamış ve kademeli olarak uygulanacak olan TYMM 2024-2025 eğitim ve öğretim yılında birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıflarda uygulamaya konulmuştur. Bakanlığın, TYMM ortak metninde kapsayıcı eğitim ortamına değindiği ve her öğrencinin ilgi, yetenek ve öğrenme profili göz önünde bulundurularak kapsayıcı bir eğitim ortamı sunan, her öğrencinin benzersiz öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olan farklılaştırma uygulaması bileşenlerine öğretim programlarında yer verdiği görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024).

Kapsayıcı eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, kapsayıcı eğitim açısından öğretim programlarının incelendiği (Şimşek, Dağistan, Şahin, Koçyiğit, Dağistan Yalçınkaya, Kart & Dağdelen, 2019; Koçyiğit & Şimşek, 2019; Temur, 2024c; Tuzcuoğlu Bülbül & Sakız, 2020; Gültekin Talayhan & Sakız, 2022), eğitim paydaşlarının kapsayıcı eğitim ile ilgili görüşlerinin alındığı (Akbulut & Akşin Yavuz, 2021; Ünal & Aladağ, 2021; Tuzcuoğlu & Aydın, 2023), ders kitaplarının farklı değişkenler açısından incelendiği (Ari ve Doğan, 2022) çalışmalara rastlanmaktadır.

Literatürde, farklı ders kitaplarının kapsayıcı eğitim bağlamında incelendiği çalışmalar bulunmakla birlikte, bu çalışmaların genellikle üst sınıf düzeylerine odaklandığı görülmektedir. Kapsayıcı eğitim bağlamında ders kitaplarının incelendiği çalışmalar literatürde sınırlı da olsa yer almaktadır. Nitekim Temur (2024a) tarafından yapılan çalışmada 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, Temur (2023b) tarafından yapılan çalışmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, Kula & Özaslan (2023) tarafından yapılan çalışmada ilkökul İngilizce ders kitapları, Öntaş (2024) tarafından yapılan çalışmada ilkökul ve ortaokullarda kullanılan sosyal bilgiler ders kitapları kapsayıcı eğitim bağlamında incelendiği görülmektedir. Ancak literatürde Maarif Modeli Öğretim Programlarına göre hazırlanan ders kitaplarının incelendiği çalışmaya rastlanamamıştır.

Bu çalışmada 2024 yılında uygulanmaya başlayan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ilkökul 1. sınıf ders kitapları kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmiştir. Uygulamaya yeni konulan öğretim programları çerçevesinde hazırlanmış olan yeni ders kitaplarının bu bağlamda incelenmesinin bu çalışmayı önemli kıldığı düşünülmektedir. Bu çalışma, yeni öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının kapsayıcı eğitim anlayışına uygunluğunu analiz ederek, literatürdeki eksiklikleri gidermeyi ve eğitimin daha kapsayıcı hale getirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Bu araştırma, 1. sınıf ders kitaplarını ele alarak bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında ilkökul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde din, cinsiyet, toplumsal roller, engelli ve/veya özel gereksinimli bireyler ile farklı kültürlere ait kapsayıcılık öğelerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Son yıllarda Türkiye'nin çok fazla ve farklı etnik kökenlerde yabancı sığınmacı almasından dolayı eğitim sistemine entegre olan çok farklı kültüre ve inanca sahip öğrenci olmuştur. Bu bakımdan farklı kültürlere ve dinlere ait öğelerin ders kitaplarındaki durumu bu çalışmada ele alınmıştır. Bununla birlikte kadınların cinsiyet özelliklerinden dolayı toplumda birçok açıdan olumsuz yargıya maruz kalmalarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kavramsal ve kuramsal yaklaşımların ortak noktasını oluşturmasından (Güvendi, 2023) dolayı bu çalışmada cinsiyet ile toplumsal roller, Türkiye'de son yıllarda engelli birey ve özel gereksinimli birey sayısındaki artıştan (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], 2023) dolayı da engelli ve/veya özel gereksinimli bireyler bu çalışmada kapsayıcı eğitim açısından ele alınmıştır. Ayrıca cinsiyet, toplumsal roller, dil, din, ırk, engellilik gibi unsurların bu çalışmada ele alınmasının nedeni öğrencilerin sıklıkla ayrımcılığa uğradığı konular arasında cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, engellilik, ırk ve konuşulan dilin olmasıdır (Altındağ Kumaş, 2022).

İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin okuma ve yazma öğrenmeye yeni başlamalarından dolayı ders kitaplarında ilk dikkat edecekleri unsurun görseller olacağı düşünüldüğünde bu çalışmayla yeni müfredata uygun yeni ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesinin ayrıca önemli olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın temel amacı Maarif Modeli öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış olan tek kitap grubu olan ilkokul 1. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesidir. Bu ana problem doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde cinsiyet türüne ait öğeler hangi sıklıkla yer almaktadır?
2. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde toplumsal rollere (mesleklere) ve cinsiyete göre toplumsal rollere (mesleklere) ait öğeler hangi sıklıkla yer almaktadır?
3. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde engelli ve/veya özel gereksinimli bireylere ait öğeler hangi sıklıkla yer almaktadır?
4. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde farklı dinlere/inançlara ait öğeler hangi sıklıkla yer almaktadır?
5. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde farklı milletlere/kültürlere ait öğeler hangi sıklıkla yer almaktadır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ilkokul 1. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitime uygunluğunun analiz edildiği, doküman inceleme yöntemine dayalı bir nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Bowen'a (2009) göre doküman inceleme elektronik veya basılı materyallerin belli ölçütler çerçevesinde değerlendirildiği sistematik bir süreçtir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğinin sistematik olarak titiz bir biçimde analizi için kullanılan bir tür nitel araştırma yöntemidir (Wach & Ward, 2013). Ayrıca doküman analizi araştırılması amaçlanan olgu veya olgulara ilişkin verileri barındıran yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Doküman analizi dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, verileri analiz etme ve veriyi kullanma olarak beş aşamalı bir süreçte gerçekleştirilir (Forster, 1995). Bu açıardan bakıldığında kapsayıcı eğitim bağlamında doküman analizi, materyallerin görsel içeriğindeki çeşitliliği ve eşitliği analiz etmek için etkili bir yöntem olarak düşünülmektedir. Eğitim alanında yapılan bir çalışmada program yönergeleri, ders ve ünite planları, eğitimle ilgili resmi belgeler gibi materyaller veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan & Biklen, 1992; Goetz & LeCompte, 1984). Bu çalışmada doküman analizi, ders kitaplarında yer alan görsellerin kapsayıcı eğitime uygunluğunu incelemek, görsellerdeki çeşitliliği ortaya koymak, birbirinden ayrılan veya birbirine benzeyen görselleri belirli kriterler çerçevesinde ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmıştır.

Verilerin Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Bu çalışma kapsamında doküman olarak ilkokul 1. sınıfta okutulan ders kitapları temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Nitekim eğitim alanında yapılan çalışmalarda temel veri kaynağı olarak kullanılacak dokümanlardan birisi de ders kitaplarıdır (Bogdan & Biklen, 1992; Goetz & LeCompte, 1984). Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ait Türkçe 1. Sınıf Ders Kitapları (1. ve 2. Kitaplar), Türkçe 1. Sınıf İlk Okuma Yazma Kitapları (1. ve 2. Kitaplar) Matematik 1. Sınıf Ders Kitapları (1. ve 2. Kitaplar), Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitapları (1. ve 2. Kitaplar) temel veri kaynakları olarak kullanılmış ve araştırmanın verileri bu dokümanlardan elde edilmiştir. Bu kitapların 2024 yılında hayata geçirilen ve ilkokul düzeyinde sadece 1. sınıflarda uygulanmaya başlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Müfredatı öğretim programları çerçevesinde hazırlanan yeni müfredata uygun kitaplar olması, 1. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmek istemesinde ve çalışma grubunun bu kitaplardan oluşturulmasında etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Türkçe, İlk Okuma Yazma, Matematik ve Hayat Bilgisi kitapları ikişer cilt olmakla birlikte bu çalışma kapsamında tek bir kitap olarak değerlendirilmiş ve bulgular kısmında tek kitap olarak ifade edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında ders kitaplarından elde edilen verilerin analizi nitel analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Betimsel analiz, verilerin daha önceden belirlenen temalar çerçevesinde özetlenip yorumlandığı nitel bir analiz yöntemidir. Betimsel analizde öncelikle analiz için bir çerçeve oluşturulur sonrasında ise tematik çerçeve bağlamında veriler işlenir ve bulgular tanımlanarak yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu bağlamda öncelikle araştırmanın alt problemlerinden yola çıkılarak bir analiz çerçevesi oluşturulmuş ve alt problemlere uygun olarak incelenecek değişkenler betimsel analiz için tema olarak belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen temalara göre ders kitaplarında yer alan görseller incelenmiş, temaya uygun olan veriler yani görseller bu çerçevede işlenmiştir. Son olarak düzenlenen verilerin tanımları yapıp tablolaştırılmış ve görsel örnekleri doğrudan verilerle bulgular tanımlanmış, bulgular açıklanıp, ilişkilendirilip anlamlandırılarak analiz tamamlanmıştır. Ders kitaplarının kitap tanıtım bölümlerinde, ünite/tema tanıtım bölümlerinde yer alan görseller tanıtım amaçlı olup içerik görselinin aynısı olduğu için buradaki resimler analize dâhil edilmemiştir.

Yapılan analizlerde başörtülü kadın görselleri İslam dini ile ilişkilendirilmiş, başörtüsüz kadın görselleri ise seküler/laik temsiller olarak düşünülmüştür. Cinsiyet türlerinin belirlenmesinde görsellerdeki kız ve erkeklerin fiziksel cinsiyet özelliklerine dikkat edilmiştir. Toplumsal rollerin (mesleklerin) analizinde mesleğe ilişkin figürler dikkate alınmıştır. Engelli (yetersizliği olan) bireyler belirlenirken tekerlekli sandalye, baston gibi araçların varlığına dikkat edilmiş, özel gereksinime ihtiyaç duyan bireylerin tespitinde ise yaşlılık ve destekle gündelik işlerini yürütebilme kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Farklı kültürlere/milletlere ait öğelerin belirlenmesinde bayrak, yemek, para, kıyafet, oyun, tarihi mekân, önemli şahsiyetler gibi bir milleti temsil edebilecek öğelerin varlığına dikkat edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik inandırıcılık ve aktarılabirlik ile güvenirlik ise tutarlık ve teyit edilebilirlik ile sağlanabilir. İnandırıcılık için çeşitleme, uzman incelemesi, katılımcı teyidi, derinlemesine veri toplama ve uzun süreli etkileşim gibi yöntemler kullanılabilirken aktarılabirlik için detaylı betimleme yapma ve amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada inandırıcılığın sağlanması amacıyla uzman incelemesi yöntemi kullanılmış ve kitaplarda yer alan görsellerin belirlenen temalara uygunluğuna ilişkin elde edilen bulgulara yönelik alan uzmanlarının görüşüne başvurulmuştur. Aktarılabirlik için bu çalışma kapsamında ayrıntılı betimleme yöntemi tercih edilmiş bu amaçla görsellere ilişkin doğrudan alıntılara çalışmada yer verilmiştir.

Tutarlığın sağlanması amacıyla araştırmacı üçgenlemesi yapılmış ve veriler bir başka eğitim bilimleri uzmanı tarafından tekrar kodlanmış ve kodlayıcılar arası görüş birliği katsayısı hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası görüş birliğini hesaplamak için Miles & Huberman (1994) tarafından önerilen $[\text{görüş birliği} / (\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) \times 100]$ formülü kullanılarak iki kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesi 0,98 olarak hesaplanmıştır. Bu katsayının kabul edilebilir minimum değerinin 0,80 olması gerekmektedir (Miles & Huberman, 1994; Patton, 2002). Bu bakımdan bu çalışmada güvenirlüğün sağlandığı söylenebilir. Ayrıca yine güvenirlüğe ilişkin olarak teyit edilebilirliğe yönelik teyit incelemesi stratejisi (Erlandson vd., 1993) kullanılmış, bu bağlamda araştırmanın tüm ham verileri, analiz aşamasında yapılan kodlamalar ve yapılan analiz sürecinin ayrıntıları dışarıdan bir uzmanın incelemesine sunulmuştur.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde cinsiyet türüne ait öğelerin (kadın ve erkek görselleri) hangi sıklıkla yer aldığına ilişkin betimsel analiz yapılmış ve bulguların sayısallaştırılmış hali Tablo 1'de verilmiştir. Ayrıca görsellerden alıntılar yapılarak tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 1. Ders Kitaplarındaki Cinsiyet Türlerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet Türü	Türkçe	İlk Okuma Yazma	Matematik	Hayat Bilgisi	Müzik
Erkek	323	177	215	270	67
Kadın	262	161	188	222	69
Toplam	585	338	403	492	136

Tablo 1 incelendiğinde, ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında erkek görsellerinin kadın görsellerinden fazla olduğu ve cinsiyet türüne ilişkin toplam görsel sayısının 585 olduğu görülmektedir. İlkokul 1. sınıf İlk Okuma Yazma ders kitaplarında erkek görsellerinin kadın görsellerinden fazla olduğu ve cinsiyet türüne ilişkin toplam görsel sayısının 338 olduğu görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Matematik ders kitaplarında erkek görsellerinin kadın görsellerinden fazla olduğu ve cinsiyet türüne ilişkin toplam görsel sayısının 403 olduğu görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında erkek görsellerinin kadın görsellerinden fazla olduğu ve cinsiyet türüne ilişkin toplam görsel sayısının 492 olduğu görülmektedir. Son olarak ilkokul 1. sınıf Müzik ders kitaplarında kadın görsellerinin erkek görsellerinden fazla olduğu ve cinsiyet türüne ilişkin toplam görsel sayısının 136 olduğu görülmektedir. Ders kitaplarından alınan bazı görseller aşağıda gösterilmiştir.

A group of children playing in a park.	A cartoon illustration of a young boy with brown hair, wearing a red jacket and blue pants, standing with his hands in his pockets.	A cartoon illustration of a young girl with brown hair, wearing a purple shirt and blue pants, sitting on the grass and holding a red shovel.
Resim 1. Erkek ve Kız Çocuklar (Türkçe 1.Kitap s. 30)	Resim 2. Erkek Çocuk (Matematik 2.Kitap s. 89)	Resim 3. Kız Çocuk (İlk Okuma Yazma 1.Kitap s. 160)
A cartoon illustration of a young boy wearing a purple shirt and a blue helmet, riding a bicycle on a path.	A cartoon illustration of three children (two girls and one boy) holding books and singing, with musical notes floating above them.	A cartoon illustration of a young girl with curly brown hair, wearing an orange jacket and a dark skirt, standing next to a recycling bin labeled 'METAL'.
Resim 4. Erkek Çocuk (Hayat Bilgisi 1.Kitap s. 65)	Resim 5. Kız Çocuklar (Müzik Kitabı s. 44)	Resim 6. Kız Çocuk (Hayat Bilgisi 2.Kitap s. 77)

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde mesleklerin ve cinsiyete göre mesleklerin hangi sıklıkla yer aldığına ilişkin betimsel analiz yapılmış ve bulguların sayısallaştırılmış hali Tablo 2’de verilmiştir. Ayrıca görsellerden alıntılar yapılarak tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 2. Ders Kitaplarındaki Cinsiyet Türlerine Göre Toplumsal Rollere İlişkin Bulgular

Toplumsal Roller	Türkçe		İlk Okuma Yazma		Matematik		Hayat Bilgisi		Müzik	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Öğretmen	6	9		3	1	5	12	16	3	1
Doktor	1	3	1			1	1	1		
Manav			2		2					
Kurye					1					
Fırıncı					1	1				
Aşçı					1		1			
Pilot	1						6			
Şoför	1		1				4	1	1	
Yönetici							1	2		
Satış Görevlisi		1	1				2	5		
Büro Personeli								2		
Temizlik							1			
Güvenlik							2			
̄Astronöt	5	1						1		
Çoban			1							
Çiftçi	1		2							
Balıkçı			2	1						
Asker	1		1							
Ressam	1									
Terzi	1									
Boyacı	1									
Mühendis		1								
Postacı		1								
Toplam	19	16	11	4	6	7	30	28	4	1

Tablo 2 incelendiğinde, ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında 19 defa erkeklerin, 16 defa kadınların 13 farklı meslek bağlamında resmedildiği görülmektedir. İlkokul 1. sınıf İlk Okuma Yazma ders kitaplarında 11 defa erkeklerin, 4 defa kadınların 9 farklı meslek bağlamında resmedildiği görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Matematik ders kitaplarında 6 defa erkeklerin, 7 defa kadınların 6 farklı meslek bağlamında resmedildiği görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında 30 defa erkeklerin, 28 defa kadınların 11 farklı meslek bağlamında resmedildiği görülmektedir. Son olarak ilkokul 1. sınıf Müzik ders kitaplarında 4 defa erkeklerin, 1 defa kadınların 2 farklı meslek bağlamında resmedildiği görülmektedir. Ders kitaplarından alınan bazı görseller aşağıda gösterilmiştir.

A cartoon illustration of a male tailor in a brown vest and white shirt, measuring a brown jacket on a mannequin.	A cartoon illustration of a male courier in a yellow hard hat and red vest, holding a red clipboard and standing next to a mailbox with numbers 20, 7, and 6.	A cartoon illustration of a male farmer in a brown hat and blue overalls, holding a wooden staff and standing in a green field. Below the image is the text 'si bulunan varlıklara'.
Resim 7. Erkek Terzi (Türkçe 1.Kitap s. 97)	Resim 8. Erkek Kurye (Matematik 1.Kitap s. 119)	Resim 9. Erkek Çiftçi (İlk Okuma Yazma 2.Kitap s. 13)

A cartoon illustration of a female teacher wearing a pink hijab and a white lab coat, standing in a classroom with a sign that says 'Sınıf K'.	A photograph of a female doctor in a white lab coat examining a male patient's eye with a microscope.	A cartoon illustration of a female teacher in a purple shirt and blue skirt, holding a tambourine in front of a whiteboard that says 'Yansıma Oyunu' and lists the letters 'a', 'o', 'i', 'u'.
Resim 10. Kadın Öğretmen (Hayat Bilgisi 1.Kitap s. 29)	Resim 11. Kadın Doktor (Hayat Bilgisi 2.Kitap s. 96)	Resim 12. Kadın Öğretmen (Müzik Kitabı s. 17)

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde engelli ve/veya özel gereksinimli bireylerin hangi sıklıkla yer aldığına ilişkin betimsel analiz yapılmış ve bulguların sayısallaştırılmış hali Tablo 3'te verilmiştir. Ayrıca görsellerden alıntılar yapılarak tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 3. Ders Kitaplarındaki Engelli ve/veya Özel Gereksinimli Bireylere İlişkin Bulgular

Birey Türü	Türkçe	İlk Okuma Yazma	Matematik	Hayat Bilgisi	Müzik
Bedensel Yetersizliği Olan	7	3	3	10	1
Görme Yetersizliği Olan	-	1	-	-	-
Yaşlı (Yardıma Muhtaç)	2	-	-	2	-
Toplam	9	4	3	12	1

Tablo 3 incelendiğinde, ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında 7 bedensel yetersizliği olan (tekerlekli sandalyede), 2 yaşlı (yardıma muhtaç) bireye ait görselin yer aldığı görülmektedir. İlkokul 1. sınıf İlk Okuma Yazma ders kitaplarında 3 bedensel yetersizliği olan (tekerlekli sandalyede), 1 görme yetersizliği olan bireye ait görselin yer aldığı görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Matematik ders kitaplarında 3 bedensel yetersizliği olan (tekerlekli sandalyede) bireye ait görselin yer aldığı görülmektedir. İlkokul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında 10 bedensel yetersizliği olan (tekerlekli sandalyede), 2 yaşlı (yardıma muhtaç) bireye ait görselin yer aldığı görülmektedir. Son olarak İlkokul 1. sınıf Müzik ders kitaplarında 1 bedensel yetersizliği olan (tekerlekli sandalyede) bireye ait görselin yer aldığı görülmektedir. Ders kitaplarından alınan bazı görseller aşağıda gösterilmiştir.

		
<p>Resim 13. Bedensel Yetersizliği Olan Çocuk (Türkçe 1.Kitap s. 36)</p>	<p>Resim 14. Görme Yetersizliği Olan Çocuk (İlk Okuma Yazma 1.Kitap s. 143)</p>	<p>Resim 15. Bedensel Yetersizliği Olan Çocuk (Matematik 1.Kitap s. 133)</p>

		
<p>Resim 16. Yardıma Muhtaç Yaşlı (Hayat Bilgisi 1.Kitap s. 64)</p>	<p>Resim 17. Bedensel Yetersizliği Olan Çocuk (Hayat Bilgisi 2.Kitap s. 36)</p>	<p>Resim 18. Bedensel Yetersizliği Olan Çocuk (Müzik Kitabı s. 71)</p>

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde farklı dinlere/inançlara ait bireylerin veya simgelerin hangi sıklıkla yer aldığına ilişkin betimsel analiz yapılmış ve bulguların sayısallaştırılmış hali Tablo 4'te verilmiştir. Ayrıca görsellerden alıntılar yapılarak tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 4. Ders Kitaplarındaki Farklı Dinlere/İnançlara İlişkin Bulgular

Din/İnanç	Türkçe		İlk Okuma Yazma		Matematik		Hayat Bilgisi		Müzik	
	Birey	Simge	Birey	Simge	Birey	Simge	Birey	Simge	Birey	Simge
İslam	11	-	9	-	2	-	12	-	-	-
Toplam	11	-	9	-	2	-	12	-	-	-

Tablo 4 incelendiğinde, ilkökul 1. sınıf ders kitaplarının tamamında sadece İslam dinine mensup olduğu düşünülen birey görsellerine yer verildiği, diğer dinlere/inançlara ilişkin herhangi bir simge veya bireye ait görselin yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte ilkökul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında 11, ilkökul 1. sınıf İlk Okuma Yazma ders kitaplarında 9, ilkökul 1. sınıf Matematik ders kitaplarında 2, ilkökul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında 12 bireyin din/inanç bağlamında resmedildiği görülmektedir. Ders kitaplarındaki erkek görsellerinde herhangi bir dini sembol veya simgeye rastlanmamıştır. Ders kitaplarından alınan bazı görseller aşağıda gösterilmiştir.

Resim 19. Başörtülü Kadın (Türkçe 1.Kitap s. 27)	Resim 20. Başörtülü Kadın (İlk Okuma Yazma 2.Kitap s. 41)	Resim 21. Başörtülü Kadın (Hayat Bilgisi 2.Kitap s. 43)

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerde farklı milletlere/kültürlere ait öğelerin hangi sıklıkla yer aldığına ilişkin betimsel analiz yapılmış ve bulguların sayısallaştırılmış hali Tablo 5'te verilmiştir. Ayrıca görsellerden alıntılar yapılarak tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 5. Ders Kitaplarındaki Farklı Milletlere/Kültürlere İlişkin Bulgular

Millet/Kültür	Unsur	Türkçe	İlk Okuma Yazma	Matematik	Hayat Bilgisi	Müzik
Türk	Bayrak	75	75	20	52	21
	Atatürk	10	78	10	20	6
	Yöresel	2			6	1
	Gelenekler	3			8	
	Şahsiyetler	1		1	1	1
	Müzik	1	5	2	1	23
	Tarihi Mekân		3	3	13	1
	Para		4	160	12	
	Yiyecek		4		3	
	Eşya		1	3		
	Harita				6	
Toplam		92	170	199	122	53

Tablo 5 incelendiğinde, tüm ilkökul 1. sınıf ders kitaplarında yer alan farklı milletlere/kültürlere ilişkin görsellerde sadece Türk milletine ve kültürüne ait öğelerin yer aldığı görülmektedir. Farklı milletlere/kültürlere ait en fazla görselin yer aldığı kitap matematik kitabı iken en az görsel Müzik kitabında yer almaktadır. Bununla birlikte genel olarak bakıldığında ilkökul 1. sınıf ders kitaplarında milletlere/kültürlere ilişkin olarak en fazla Atatürk ve Türk bayrağı görsellerin yer aldığı görülmektedir. Ders kitaplarından alınan bazı görseller aşağıda gösterilmiştir.

A cartoon illustration of an elderly man with grey hair, wearing a blue sweater and dark pants, sitting in a brown armchair. A young boy with blonde hair, wearing a red shirt and blue pants, is standing next to him, holding his hand. They appear to be in a warm, indoor setting.	A portrait of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey. He is shown from the chest up, wearing a dark suit and a white shirt with a tie. He is looking slightly to the right. The background is a large red circle with a white crescent and star, representing the Turkish flag.	A portrait of Yunus Emre, a prominent Sema and Mevlevi poet. He is shown from the chest up, wearing a yellow turban and a dark robe. He has a serious expression and is looking slightly to the right.
Resim 22. Bayramlaşma (Hayat Bilgisi 2.Kitap s. 43)	Resim 23. Atatürk (Hayat Bilgisi 1.Kitap s. 44)	Resim 24. Yunus Emre (Müzik Kitabı s. 62)

<p>Resim 25. Yöresel Kıyafetli Çocuk (Türkçe 2.Kitap s. 62)</p>	<p>Resim 26. Anıtkabir (İlk Okuma Yazma 2.Kitap s. 116)</p>	<p>Resim 27. Türk Paraları (Matematik 2.Kitap s. 98)</p>

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin kapsayıcı eğitim açısından incelendiği bu araştırmada, birinci alt problem doğrultusunda Türkçe, İlk Okuma Yazma, Matematik ve Hayat Bilgisi ders kitaplarında erkek görsellerine kadın görsellerinden daha fazla yer verildiği, Müzik kitabında ise kadın görsellerine erkek görsellerinden daha fazla yer verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde cinsiyet özelliği bakımından erkek ve kadın görsellerinin dersler bazında dağılımlarının dengesiz olduğu söylenebilir. Yapılan bazı çalışmaların sonuçları da bu çalışmayla ulaşılan sonuçları desteklemektedir. Nitekim ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin incelendiği çalışmalarda kitaplarda erkek görsellerinin kadın görsellerinden daha fazla yer aldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Balcı & Sel, 2017; Kırbaoğlu-Kılıç & Eyüp, 2011). Ayrıca ilkökullarda okutulan farklı ders kitaplarındaki görsellerin cinsiyet türü açısından incelendiği çalışmalarda da erkek görsellerine kadın görsellerinden daha fazla yer verildiği belirlenmiştir (Demirhan, 2021; Temellioğlu & Küçük-turan, 2022; Kula & Özasan, 2023; Küçük-Karaca, 2022). Hatta farklı öğretim kademelerinde okutulan ders kitaplarında da erkek görsellerinin kadın görsellerinden fazla olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur (Özdemir & Balcı-Karaboğa, 2019; Başkan-Takaoğlu, 2021; Özdemir, 2023; Satılmış, 2019; Davarcı & Zengin, 2021; Karabulut, 2021). Ders kitaplarında erkek ve kadın görsellerinin dağılımlarına dikkat edilip niceliksel ve niteliksel bir eşitlemeye gidilmesinin cinsiyet ayrımcılığının giderilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü ders materyallerinin kişideki benlik algısının gelişmesinde, toplum hakkındaki düşüncelerinin şekillenmesinde de etkileri vardır (Rosenberg 1973). Ayrıca ders kitapları cinsiyet eşitliğinin toplumdaki benimsenip benimsenme amacına yönelik eğitim politikası araçlarıdır (Biemmi, 2018).

İkinci alt problem doğrultusunda Türkçe ders kitaplarında 13 farklı mesleğin resmedildiği ve bu çerçevede 19 erkek ile 16 kadın görselinin bu mesleklerle ilişkili olarak resmedildiği belirlenmiştir. İlk Okuma Yazma ders kitaplarında 9 farklı mesleğin resmedildiği ve bu çerçevede 11 erkek ile 4 kadın görselinin bu mesleklerle ilişkili olarak resmedildiği belirlenmiştir. Matematik ders kitaplarında 6 farklı mesleğin resmedildiği ve bu çerçevede 6 erkek ile 7 kadın görselinin bu mesleklerle ilişkili olarak resmedildiği belirlenmiştir. Hayat Bilgisi ders kitaplarında 11 farklı mesleğin resmedildiği ve bu çerçevede 30 erkek ile 28 kadın görselinin bu mesleklerle ilişkili olarak resmedildiği belirlenmiştir. Müzik ders kitabında 2 farklı mesleğin resmedildiği ve bu çerçevede 4 erkek ile 1 kadın görselinin bu mesleklerle ilişkili olarak resmedildiği belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Matematik ders kitapları haricinde diğer ders kitaplarında erkek görsellerinin mesleklerle ilişkilendirmesinin daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yine 23 farklı meslek ile ilgili görsele 1. sınıf ders kitaplarında yer verildiği görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, mesleklere ilişkin görsellerin dağılımının dersler bazında dengesiz olduğu, bazı kitaplarda daha farklı mesleklere yer verilirken bazılarındaki bu durumun sınırlı olduğu söylenebilir. Hatta öğretmenlik gibi bazı mesleklere çok sık yer verilerek birçok mesleğin göz ardı edildiği de söylenebilir. İlkokul Türkçe ders kitaplarının incelendiği çalışmalarda erkeklerin kadınlara göre daha fazla meslek çeşidi ile kitaplarda yer aldığı sonuçları (Balcı & Sel, 2017; Kırbaoğlu-Kılıç & Eyüp, 2011; Aydın, 2021; Altunkaynak vd., 2023) bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yine ilkökulda okutulan farklı ders kitaplarındaki görsellerin

incelendiği çalışmalarda erkeklerin kadınlardan daha fazla meslek çeşidiyle resmedildiği ortaya çıkmıştır (Kula & Özaslan, 2023; Temelloğlu & Küçükturan, 2022; Emral, Şimşek & Güllühan, 2022; Küçük-Karaca, 2022). Hatta farklı öğretim kademelerinde okutulan ders kitaplarında da erkek görsellerinin kadın görsellerinden daha fazla meslek türüyle resmedildiği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur (Özdemir ve Balcı-Karaboğa, 2019; Başkan-Takaoğlu, 2021; Özdemir, 2023; Tatlı & Eyüp, 2022; Karabulut, 2021; Sarıtaş & Şahin, 2018). Ayrıca Sönmez (2020) tarafından yapılan çalışmada da Hayat Bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunulmasının yetersiz kalması sonucu bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu durumun erkek egemen bir toplum kültürünün ön planda tutulmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı şekilde birinci alt problemde ulaşılan sonuç için de aynı yorum yapılabilir. Böyle bir algının değiştirilmesinde okullar ve ders kitaplarına önemli görevlerin düştüğü söylenebilir. Legewie & DiPrete (2012) toplumdaki cinsiyet rollerine ilişkin algıların okul ortamlarında pekiştiğini öne sürmektedir. Kadın ve erkeklerin mesleklerle ilişkilendirilmesinde eşitlik ilkesi bağlamında bir tasarımın yapılmasının bu algının önüne geçebileceği düşünülmektedir.

Üçüncü alt problem doğrultusunda Türkçe ders kitaplarında 7'si bedensel yetersizliği olan, 2'si yardıma muhtaç olan yaşlı insan olmak üzere toplam 9 engelli ve/veya özel gereksinimli birey görseline yer verildiği ortaya çıkmıştır. İlk Okuma Yazma ders kitaplarında ise 3 bedensel yetersizliği olan birey ile 1 görme yetersizliği olan birey görseline yer verildiği belirlenmiştir. Matematik ders kitaplarında 3, Müzik ders kitabında ise 1 bedensel yetersizliği olan bireyin resmedildiği ortaya çıkmıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise 10'u bedensel yetersizliği olan ve 2'si yardıma muhtaç birey olmak üzere toplam 12 engelli ve/veya özel gereksinimli bireyin resmedildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde engelli ve özel gereksinimi olan birey görsellerinin kitaplarda sınırlı sayıda yer aldığı ve kitaplarda genel olarak bedensel engelli bireylere odaklanılarak diğer engel türlerine ilişkin görsellere yer verilmediği, kronik hastalığı olanlar, aşırı yoksul olanlar, sığınmacılar veya mülteciler gibi diğer yardıma muhtaç ve özel gereksinimli bireylere yer verilmediği söylenebilir. Can vd., (2017) tarafından ilköğretim ders kitaplarındaki engellilik üzerine yapılan çalışmada ders kitaplarındaki engelli birey görsellerinin sınırlı olduğu ve ilgili görsellerinde bedensel engelli ve çocuklarla sınırlı kaldığı sonucu bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yine Karal & Ünlüol-Ünal (2022) yaptıkları çalışmada ilköğretim Türkçe ders kitaplarında özel gereksinimle ilgili içeriklerin tüm içeriklere oranla çok düşük düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Kula & Özaslan (2023) tarafından yapılan çalışmada da İlkokul İngilizce ders kitaplarındaki engelli birey görsellerinin çok sınırlı olduğu bulunmuştur. Ders kitaplarında engelli ve/veya özel gereksinimli bireylere sıklıkla yer verilmesinin hem engelli olan öğrencilerde hem de engelli olmayan diğer akranları üzerinde olumlu etkiler yaratacağı düşünülmektedir. Öyle ki engelli öğrencilerin kendilerine ilişkin bir durumu ders kitaplarında görmelerinin onlardaki dışlanma düşüncesini azaltacağı, engelli olmayan akranlarında ise farkındalığı geliştirip engelli bireyler hakkında olumlu tutumlar geliştirebileceği ve akranlarıyla daha olumlu ilişkiler kurabileceği söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmalar çocukların küçük yaşlarda özel gereksinimli bireylere karşı olumsuz tutumlar içinde bulduklarını fakat bu tutumların değiştirilmesinde erken dönemlerin önemli olduğunu (Nasatir ve Horn, 2003), okul çağındaki çocukların engelli ve/veya özel gereksinimli akranlarına karşı olumlu tutumlarının, onlar arasındaki ilişkilerinde olumlu olmasını sağladığını (Diamond & Hong, 2010), bu alandaki tutumların doğrudan ve dolaylı deneyimlerden etkilendiğini (Price vd., 2016) ortaya koymuştur. Bu bakımdan ders kitaplarında daha fazla engelli ve/veya özel gereksinimli birey görsellerine yer verilmesinin hem kapsayıcı eğitim açısından tamamlayıcı olacağı, hem de tüm öğrencilerin farklı deneyimler kazanarak olumlu tutumlar sergilemesinde etkili olacağı söylenebilir.

Dördüncü alt problem doğrultusunda Müzik kitabı hariç diğer ders kitaplarında sadece İslamiyet'i anlatan birey görsellerine yer verildiği, bunun haricindeki din ve inanışlara ilişkin sembol veya birey görselinin hiçbir kitapta yer almadığı, bununla birlikte Müzik kitabında hiçbir din veya inanışa ait görselin bulunmadığı sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde kitapların farklı din ve inanış açısından kapsayıcılığı yansıtmadığı ve bu bakımdan eksik kaldığı söylenebilir. Kula & Özaslan (2023) tarafından yapılan çalışmada ilkököl İngilizce ders kitaplarında İslamiyet dışında farklı bir din veya inanışa ait bir öğenin bulunamaması sonucu bu çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir. Yine Akcan & Türkmenoğlu (2021) tarafından yapılan çalışmada ilkököl hayat bilgisi 3. sınıf ders kitabında da farklı dinlere ait öğelere rastlanamamıştır. Türkiye'de farklı dinlere mensup insanların da yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, böylesine bir sonucun çıkması dikkat çekicidir. Farklı din veya inanışlar ait öğelere yer verilmemesinin dışlanmışlık algısı yaratabileceği, birlik ve beraberlik anlayışına olumsuz etkileri olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Beşinci alt problem doğrultusunda ders kitaplarının tamamında sadece Türk kültür ve medeniyete ilişkin görsellerin yer aldığı, bunun haricinde başka bir kültüre, devlete veya millete ait unsurlara kapsayıcılık bağlamında yer verilmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Fakat Akcan & Türkmenoğlu (2022) tarafından yapılan çalışmada Hayat Bilgisi 3. Sınıf ders kitaplarında dili ve etnik kökeni farklı bireylere çok sayıda yer verildiği sonucu bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Böyle bir farklılığın ortaya çıkmasında kitapların farklı yayınevleri tarafından tasarlanmış olması ve farklı sınıf seviyesinde bulunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bakımdan ilkökul 1. sınıf ders kitaplarının farklı kültürleri temsil etme açısından yetersiz olduğu söylenebilir. Hâlbuki özellikle son yıllarda Türkiye'ye farklı etnik kökenden olan insanların göç etmesi sebebiyle farklı kültürlere sahip çocukların aynı ortamları paylaştığı bilinen bir gerçektir. Ders kitaplarında farklı etnik kökenden olan bireylerin kültürlerine ilişkin öğelere yer verilmesinin çocuklar arasındaki sosyal etkileşimi güçlendireceği, birbirlerini tanımlarını kolaylaştıracağı, farklılıklara saygı duymayı deneyimleyerek öğrenecekleri düşünülmektedir. Shaw'a (1988) göre de çok kültürlü eğitimde herkes için eğitim anlayışıyla farklı etnik köken ve dine sahip olanların toplumun bir parçası olarak hissetmeleri, anlayışlı ve hoşgörülü çocukların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Fakat farklı kültürleri temsil etmesi açısından yetersiz bir kapsayıcılığa sahip olan kitapların bu misyonu yerine getirmede etkisiz kalacağı söylenebilir.

Ders kitaplarındaki görsellerin eğitim ve öğretim süreçlerinde önemli roller üstlendiği söylenebilir. Öğrencilerin kavramları anlamlandırması açısından ders kitaplarında yer alan görseller ile bu görsellerin tasarımı etkili olmaktadır (Hibbing & Rankin-Erickson, 2003). Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, ilkökul 1. sınıf ders kitaplarının kapsayıcılığı yansıtmada yetersiz kaldığı, kapsayıcı eğitim anlayışı ile tam olarak örtüşmediği, farklı dezavantajlı grupların kitaplarda tam olarak temsil edilmediği ortaya çıkmıştır. Akcan & Türkmenoğlu (2022) tarafından yapılan Hayat Bilgisi 3. Sınıf ders kitabının incelendiği çalışmada da kitabın genel durumunun kapsayıcı eğitim anlayışı ile örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, kapsayıcı eğitim anlayışını güçlendirmek için ders kitaplarının görsellerine yönelik daha dikkatli bir tasarım süreci gerektiğini göstermektedir. Günümüzde hala eğitim ve öğretimde en önemli materyal olarak kullanılan ders kitaplarının büyük bir hassasiyetle, kapsayıcı eğitim ilkelerine uygun olarak tasarlanması büyük önem arz etmektedir.

Sonuçlar ışığında ders kitaplarının tasarımı ve geliştirilmesinde yetkili olan makamlara öneriler şunlardır:

- Erkek ve kadın cinsiyet özelliklerini, toplumsal rollerini yansıtan görsellerin kitap içindeki dağılımı eşitlenebilir. Daha fazla meslek türüne hitap eden görseller cinsiyet dağılımları da gözetilerek kullanılabilir.
- Farklı din, inanç ve etnik kökeni temsil eden unsurlara ders kitaplarında yer verilebilir.
- Engelli (yetersiz) bireyler ile özel gereksinimli bireylerin yer aldığı görsellerin sayısı artırılabilir, farklı yetersizlik (duyma yetersizliği, zihinsel yetersizlik, organ eksikliği vb.) durumlarını yansıtan görsellere yer verilebilir.

Sonuçlar ışığında araştırmacılara yönelik öneriler şunlardır:

- İlkokulun farklı sınıflarında okutulan ders kitapları kapsayıcı eğitim bağlamında incelenip bu çalışmanın sonuçlarıyla karşılaştırılabilir.
- Ders kitaplarındaki görseller parçalanmış aileler, göçmenler, azınlıklar, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlar gibi dezavantajlı gruplar açısından da incelenebilir.
- Ders kitaplarındaki metinler kapsayıcı eğitim açısından incelenebilir.

Kaynakça

- Ainscow, M. (2015). *Towards self-improving school systems: Lessons from a city challenge*. Routledge.
- Akbulut, F., & Akşin Yavuz, E. (2021). Öğretmen adayları kapsayıcı eğitim hakkında ne düşünüyor?. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 33-52. DOI: 10.37754/ 756554.2021.613
- Akcan, E., & Türkmenoğlu, Ö. A. (2022). Hayat bilgisi ders kitaplarının farklılıklar açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 423-459. <https://doi.org/10.17152/gefad.951327>
- Altındağ-Kumaş, Ö. (2022). Kapsayıcılık ve kapsayıcılığın içeriği. Ö. Altındağ-Kumaş ve S. Süer (Ed.), *Nitelikli kapsayıcı eğitim (kuramdan uygulamaya)* içinde (ss. 1-22). Eğiten Kitap.
- Altunkaynak, M., Gül, U., Canatan, L., Daşkın, İ., & Kütük, G. (2023). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan mesleklerin cinsiyet açısından incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(2), 317-329.
- Ari, S., & Doğan, H. (2022). Kapsayıcı eğitim temelinde hayat bilgisi dersi kazanımlarında ve kitaplarında farklılıklara saygı değerinin incelenmesi. *TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 14(53), 192-200. DOI:10.15189/1308-8041
- ASHB, (2023). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni Temmuz 2023. Erişim: https://www.aile.gov.tr/media/140662/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz_23.pdf (17.12.2024)
- Aydın, B. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde meslek analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1047-1062. <https://doi.org/10.26466/opus.688008>
- Balcı, E. & Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen düşünme biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740.
- Biemmi, I. (2018). Gender in schools and culture: taking stock of education in Italy. *Gender and Education*, 27(7), 812-827. <https://doi.org/10.1080/09540253.2015.1103841>
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, V/I. 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Can, D., Pekbay, C., Hakverdi Can, M., Kaya, G., Avşar Tuncay, A. & Candan, S. (2017). İlköğretim ders kitaplarında engellilik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 75-89.
- Davarcı, Y., & Zengin, Z. S. (2021). Din dersi ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet üzerine bir analiz. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (12), 283-300. <https://doi.org/10.53112/tudear.981599>
- Diamond, K. E. & Hong, S. (2010). Young children's decisions to include peers with physical disabilities in play. *Journal of Early Intervention*, 32, 163-177. <https://doi.org/10.1177/1053815110371332>
- Emral, T., Şimşek, A., & Ütkür Güllühan, N. (2022). İlkokul ders kitaplarında rol modellerin cinsiyete ve faaliyet alanlarına göre dağılımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (19), 355-380. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1140216>
- Erlanson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. & Allen, S. T. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. SAGE.
- Forster, N. (1995). The analysis of company documentation. C. Cassell & G. Symon (Eds). *Qualitative methods in organizational research: A practical guide*. Sage Publications.
- Goetz, L.P. & Le Compte, M.D. (1984). *Ethnography and qualitative design in education research*. Academic Press.

- Guijarro, R. B. (2008, November 25-28). Defining an inclusive education agenda. Reflections around the 48. Session of the International Conference on Education, Geneva, Switzerland.
- Gültekin Talayhan, Ö., & Sakız, H. (2022). Beşinci sınıf İngilizce dersi öğretim programının kapsayıcı eğitim ilkeleri etrafında incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 574-590. <https://doi.org/10.24315/tred.881080>
- Güvendi, N. (2023). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türk kültüründe kadın: kuramsal bir tartışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27(3), 551-564.
- Haulle, E., & Kabelege, E. (2021). Relevance and quality of textbooks used in primary education in Tanzania: A case of social studies textbooks. *Contemporary Education Dialogue*, 18(1), 12-28. <https://doi.org/10.1177/0973184920962702>
- Hibbing, A. N., & Rankin-Erickson, J. L. (2003). A picture is worth a thousand words: Using visual images to improve comprehension for middle school struggling readers. *The Reading Teacher*, 56(8), 758-770.
- Hussain, R. (2012, November 1-3). Students' views of impact of textbooks on their achievements. In Search of Relevance and Sustainability of Educational Change. An International Conference at Aga Khan University Institute for Educational Development, Karachi.
- Işık Demirhan, E. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programı ve ders kitabı inceleme (4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi). *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 69-82. <https://doi.org/10.47503/jirss.931329>
- Karabulut, A. (2021). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından 8. sınıf Türkçe ders kitabının incelenmesi. *Anasay* (16), 119-131. <https://doi.org/10.33404/anasay.921848>
- Karal, M. A., & Ünlüol Ünal, N. (2022). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında özel gereksinimli bireyler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(3), 806-827. <https://doi.org/10.37217/tebd.1065649>
- Karaman-Kepenekci, Y. & Taşkın, P. (2017). *Eğitim bukuku*. Siyasal Kitabevi.
- Kılıç, D. (2008). Ders kitabının öğretimdeki yeri. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu (Ed.), *Ders kitabı incelemesi* içinde (ss. 37-53). Pegem Akademi.
- Kırbaçoğlu Kılıç, L., & Eyüp, B. (2011). İlköğretim türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148.
- Koçyiğit, E., & Şimşek, H. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkiye'de ortaöğretim programlarında çok kültürlülüğün izleri. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 75-90.
- Kula, S. S. & Özaslan, D. (2023). İlkokul İngilizce ders kitaplarının kapsayıcı eğitim bağlamında değerlendirilmesi. *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 457-476. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1101757>
- Küçük Karaca, C. (2022). *Cinsiyet eşitliği çerçevesinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarının (4, 5, 6, 7) incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Lee, J. S. (2014). The relationship between student engagement and academic performance: Is it a myth or reality?. *The Journal of Educational Research*, 107(3), 177-185. <https://doi.org/10.1080/00220671.2013.807491>
- Legewie, J., & DiPrete. T. (2012). School context and the gender gap in educational achievement. *American Sociological Review*, 77(3) 463-485. DOI: 10.1177/00031224124440802
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Maslow, A. H. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology*, 1(1), 1-9

- MEB, (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli öğretim programları ortak metni*. Milli Eğitim Bakanlığı
- Mithans, M., & Grmek, M. I. (2020). The use of textbooks in the teaching-learning process. *New Horizons In Subject Specific Education*, <https://doi.org/10.18690/978-961-286-358-6.10>,
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.), *T.C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2nd ed)*. Sage Publications.
- Nasatir, D. & Horn, E. (2003). Addressing disability as a part of diversity: through classroom children's literature. *Young Exceptional Children*, 6(4), 2-10. <https://doi.org/10.1177/109625060300600401>
- Öntaş, T. (2024). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kapsayıcı Eğitim. *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 449-477. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1471849>
- Özdemir, E. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan görsellerin toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(3), 1487-1520. <https://doi.org/10.17152/gefad.1172054>
- Özdemir, E., & Balcı Karaboğa, A. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 760-781. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.580405>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd Ed.)*. Sage Publications.
- Polat, S., & Akcan, E. (2017). Eğitim temalı filmlerin çokkültürlü eğitim açısından analizi. *Electronic Turkish Studies*, 12(18), 475-504. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12108>
- Price, C. L., Ostrosky, M. M. & Mouzourou, C., (2016). Exploring representations of characters with disabilities in library books. *Early Childhood Education Journal*, 44(6), 563-572. <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0740-3>
- Rosenberg, M. (1973). Evaluate Your Textbooks for Racism, Sexism. *Educational Leadership*, November, 107-109.
- Santaş, E., & Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (48), 463-477.
- Satılmış, S. (2019). 5. Sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1249-1262. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.555475>
- Sawhney, S. (2015). Unpacking the nature and practices of inclusive education: The case of two schools in Hyderabad. *International Journal of Inclusive Education*, 19(9), 887-907. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1015178>
- Schaeffer, S. (2008, November 25-28). Defining an Inclusive Education Agenda. Reflections around the 48. Session of the International Conference on Education. Geneva, Switzerland.
- Shaw, B. (1988). The incoherence of multicultural education. *British Journal of Educational Studies*, 36(3), 250-259. <https://doi.org/10.1080/00071005.1988.9973787>
- Sönmez, K. (2020). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Strayhorn, T. L. (2018). *College students' sense of belonging: A key to educational success for all students*. Routledge.
- Stubbs, S. (2008). *Inclusive education: Where there are few resources*. The Atlas Alliance.
- Şimşek, H., Dağıstan, A., Şahin, C., Koçyiğit, E., vd. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında türkiye’de ilköğretim programlarında çokkültürlülüğün izleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 177-197. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.563388>

- Taneri, P. O. (2022). Kapsayıcı eğitim uygulamaları: Çeşitlilikleri ve farklılıkları kucaklayan kapsayıcı çemberi genişletme. Eğiten Kitap Yayınevi.
- Tatlı, S., & Eyüp, B. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan mesleklere dair bir inceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26(3), 741-758.
- Temellioğlu, Ş. H., & Küçüküran, G. (2022). Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 9(2), 679-698. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.956711>
- Temur, S. (2024a). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(2), 710-734. <https://doi.org/10.7884/teke.1412362>
- Temur, S. (2024b). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (70), 87-114. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1390447>
- Temur, S. (2024c). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Trakya eğitim dergisi*, 14(1), 165-191. <https://doi.org/10.24315/tred.1336439>
- Bülbül, N. T., & Sakız, H. (2020). Almanca öğretim programının kapsayıcı eğitim ilkeleri etrafında yeniden düzenlenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum*, 9(27), 879-909.
- Tuzcuoğlu, N., & Aydın, D. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitim ile ilgili görüşleri, problemleri ve çözüm önerileri. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 27-40. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1284572>
- UNESCO. (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*. Fransa: Birleşmiş Milletler.
- Ünal, R., & Aladağ, S. (2020). Kapsayıcı eğitim uygulamaları bağlamında sorunlar ve çözüm önerilerinin incelenmesi. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 2(1), 23-42.
- Variş, F., Gürkan, T., Pektaş, S., Gözütok, F. D., Gürbüzürk, O. & Babadoğan, C. (1991). *Eğitim bilimine giriş*. AÜ Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Wach, E. & Ward, R. (2013). *Learning about Qualitative Document Analysis*. the Institute of Development Studies and partner organisations. Report. <https://hdl.handle.net/20.500.12413/2989>

EXTENDED SUMMARY

Within the scope of this study, it was planned to examine religion, gender, social roles, individuals with disabilities and/or special needs, and elements belonging to different cultures in the visuals in primary school 1st grade textbooks. Considering that the first element that primary school 1st grade students will pay attention to in textbooks will be visuals since they have just started learning to read and write, it can be said that it is also important to examine the visuals in new textbooks that are compatible with the new curriculum in the context of inclusive education with this study. The main purpose of this study is to examine the visuals in primary school 1st grade textbooks in the context of inclusive education.

This study, which was conducted to examine the visuals in the primary school 1st grade textbooks in the context of inclusive education, was designed and conducted as a qualitative research using the document review method. Within the scope of this study, the primary school 1st grade textbooks were used as the main data sources as documents. In this context, the Turkish 1st Grade Textbooks (1st and 2nd Books), Turkish 1st Grade First Reading and Writing Books (1st and 2nd Books), Mathematics 1st Grade Textbooks (1st and 2nd Books), Life Sciences 1st Grade Textbooks (1st and 2nd Books) belonging to the Ministry of National Education Publications were used as the main data sources and the data of the research were obtained from these documents.

The analysis of the data obtained from the textbooks within the scope of this study was carried out using the descriptive analysis method, which is one of the qualitative analysis methods.

Within the scope of validity and reliability, the expert review method was used in this study to ensure credibility and the opinions of field experts were sought regarding the findings obtained regarding the conformity of the visuals in the books to the determined themes. For transferability, the detailed description method was preferred within the scope of this study and for this purpose, direct quotes regarding the visuals were included in the study. In order to ensure consistency, the researcher triangulated and the data was recoded by another researcher and the agreement coefficient between the coder was calculated as 0.98. All raw data of the research, the coding done during the analysis phase and the details of the analysis process were presented to an external expert for review.

As a result of the research, it was concluded that male visuals were given more space than female visuals in Turkish, First Reading and Writing, Mathematics and Life Sciences textbooks, while female visuals were given more space than male visuals in the Music book. It was concluded that male visuals were associated with professions more in other textbooks except for mathematics textbooks. Again, it was seen that visuals related to 23 different professions were given in 1st grade textbooks. It was concluded that visuals of disabled and special needs individuals were given a limited number of places in the books and that visuals related to other types of disabilities were not given, and that people with chronic diseases, those in extreme poverty, asylum seekers or refugees, and other individuals in need of assistance and special needs were not given a place. It has been concluded that except for the music book, only images of individuals describing Islam are included in other textbooks, no symbols or images of individuals related to religions and beliefs other than this are included in any book, and that there are no images related to any religion or belief in the music book. It has been concluded that only images related to Turkish culture and civilization are included in all textbooks, and that elements related to another culture, state or nation are not included in the context of inclusiveness. When preparing textbooks, it is recommended that elements representing individuals with different ethnic origins and religions be included more, that images related to male and female gender types and roles be included equally in order to prevent gender discrimination and increase inclusiveness based on gender, that the representation of different types of disabilities and individuals with special needs be increased, and that when disadvantaged groups are considered, inclusiveness should not be limited to elements such as disability, gender, effective origin and language, culture, and that the scope should be expanded in this context.